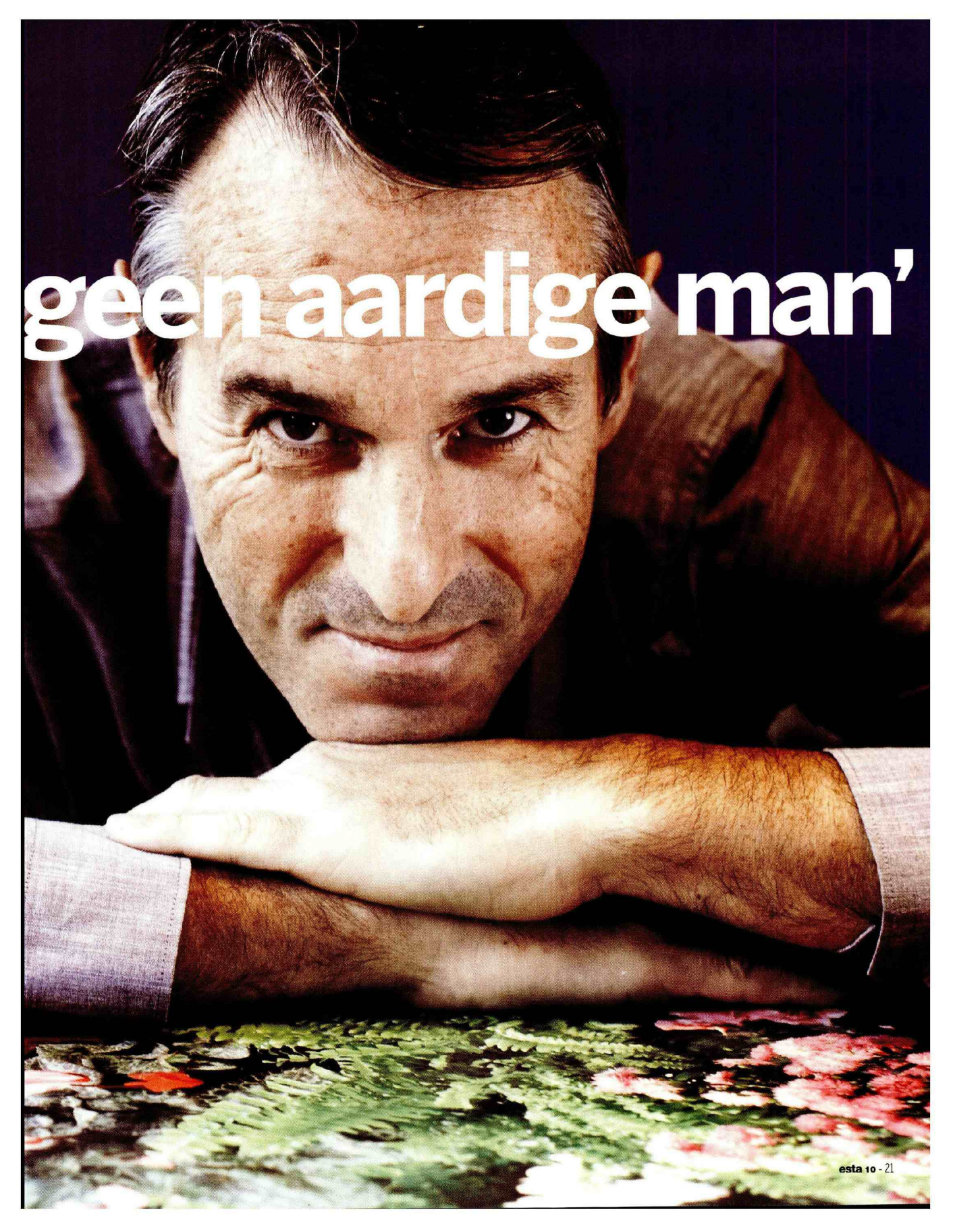

regisseur Ivo van Hove:

'Ik vind mezelf

Toen de Vlaamse regisseur Ivo van Hove acht jaar geleden naar Amsterdam kwam, dachten velen: die is zo weer weg – naar New York ofzo. Maar hij bleef. 'Ik hou ervan thuis te komen. En Toneelgroep Amsterdam is mijn thuis.'

geen aardige man'

‘Een vat vol tegenstellingen, zo kun je me wel noemen. Ik kan schuchter zijn – heel schuchter. Die verlegenheid kan plots toestaan. In mijn vak heb ik wel geleerd om daarmee om te gaan. Op dat vlak ben ik Jeekyll en Hyde. Zet mij voor een volle zaal en ik kan praten. Die schuchterheid valt daar meteen van mij af. Waarom? Omdat ik dan moet. En natuurlijk kom ik op zo’n moment ook beslagen ten ijs. Dan heb ik iets voorbereid, weet ik waar ik het over wil hebben.

‘Soms wil ik aan het ontbijt weleens over niks praten’

Dat is voor mij ook heel belangrijk. Maar als ik een smalltalkgesprek moet doen, dan weet ik niet waar ik het over moet hebben. Dan kabbelt zo’n gesprek verder, daar voel ik mij nooit zo lekker in. Dat heeft alles met controle te maken. Ik ben wel een controlfreak, vrees ik. Dat zeggen ze ook van mij. Ook in mijn regie. En tegelijkertijd vind ik het toeval fantastisch – daar heb ik ook geen schrik van. Tegen veel mensen die hier werken, kijk ik enorm op. Die zijn zó sociaal. Die kun je naast iedereen zetten en die hebben een gesprek. ‘O, je werkt daar en daar, dat is wel boeiend...’ Ik kan nooit smalltalk doen, ik kan het niet opbrengen! Als ik het doe, voel ik me belachelijk. Eigenlijk kan ik alleen maar praten over dingen die er echt toe doen, dat is vervelend. Ik kan niet echt sociaal zijn. Nee, ik vind mezelf niet zo veel goeie eigenschappen hebben. Mijn beste eigenschap is dat ik goed kan spreken over mijn slechte eigenschappen. Nu ja, mijn beste eigenschap is dat ik heel trouw ben. In mijn relatie, en ook daarbuiten. Als ik bijvoorbeeld in New York ga werken, werk ik in een heel klein theater. Ik ben in Amerika vaak gevraagd bij andere gezelschappen. Maar ik

zeg tot nu toe altijd nee, omdat ik trouw blijft aan het theater dat mij het eerst vroeg. Geld kan mij dan niets schelen, ik verdien daar niks. Dus ik ben heel loyaal. Omdat ik weet dat daaruit ook een grote kracht komt. Dan kun je ook terugvallen op het moment dat je in de problemen zit. Maar verder? Ik ben onrustig, heb echt de neiging voor de troepen uit te lopen. Ik ben ook grillig, wisselvallig in karakter. Ik kan heel opgewekt zijn, en na een uur kan dat totaal omslaan: dan ben ik

moody, humeurig: Dat is vervelend voor andere mensen: ‘Wat heb ik met Ivo zijn humeur te maken?’ Niets natuurlijk. Begrijp je? Nee, ik vind mezelf geen aardige man. Ik ben ook niet zo makkelijk te veroveren. Je moet even door een barrière. Die houd ik ook wel op, soms. Maar als je een beetje moeite doet, en je daar één keer doorheen bent, dan is het niet zo moeilijk om met mij om te gaan.

Kwaadmechelen is een dorp in Vlaanderen met tweeduizend inwoners, met even daarbuiten een mijn. Mijn vader was daar de apotheker, ik was de zoon van een de notabelen van het dorp. Bij ons thuis kwamen de burgemeester, de architect, ‘den dokter’. Er woonden heel veel mijnwerkers in het dorp. Hun longen zaten vol stof, mijn vader moest hen van zuurstof voorzien. Zo kwam ik al jong bij halfstervende mensen thuis. Dat heeft ontzettende indruk op mij gemaakt. Al mijn vrienden en vriendinnetjes waren boerenzonen en -dochters, mijnwerkerskinderen. Ik was toch van net iets hogere klasse, hoorde er niet bij. Ik voelde mij een beetje vlcugellam, had niet de aansluiting die ik wilde. Toen ik 11 was, ging ik op internaat.

Dat betekende een nieuwe start. Daar was ik niet meer de zoon van de apotheker, maar gewoon Ivo. De eerste maanden daar heb ik alleen maar geweend. Tranen met tuiten, totale heimwee, ik voelde me alleen en in de steek gelaten. Ik kon gewoon niet aarden. Na drie maanden ging er een knop om, het was opeens over. Daarna heb ik bijna zes jaar alleen maar gelachen. Veel vrienden gemaakt. Ik was een haantje de voorste, leidde opstanden in de school. Was met niks akkoord. Ik beleefde mijn eerste romances: gebroken en gefrustreerde liefdes. Op een dag verscheen mijn beste vriend plotseling niet meer op school. Hij was met zijn fiets verongelukt op straat. Een periode van onmetelijke rouw volgde: ik dacht dat het leven ophield, zag er geen zin meer in. Ik zeg weleens: ik heb het leven al een keer geleefd in die zes jaar. Met alles erop en eraan. Noem het op – en ik heb het daar meegemaakt.

Ik wilde journalist worden: werken voor een krant of televisie. Ik acteerde ook wel op school, maar voor het theater voelde ik mij niet goed genoeg. Met de leraren ging ik naar voorstellingen. Dacht dan wel: zo iets wil ik ook! Ergens voelde ik dat ik dat zou kunnen, maar ik maakte de keus maar niet. Ik had nog geen kanaal daarvoor gevonden, het klaarde niet uit. Toen ben ik rechten gaan doen. Na twee, drie jaar dacht ik: als ik zo doorga, ben ik plotseling advocaat. Dat wilde ik niet. Ik dacht: ik moet nú een breuk maken! Ik ben naar de regieopleiding in Brussel gegaan.

Jan en ik zijn zielsverwanten – en meer dan dat. Hij is degene van wie ik het meest hou. Heel simpel. Jan is mijn scenograaf, maar ook mijn partner. We zijn al heel lang samen. Ik heb hem ontmoet toen ik 20 was – geloof het of niet – tijdens een workshop dansen in een paasvakantie. Ja, we waren meteen erg tot elkaar aangetrokken, direct al. Later kwamen we mekaar toevallig – ja werkelijk – weer tegen bij een gemeenschappelijke vriend tijdens een feestje. En toen is het gebeurd. Al mijn producties op het toneel en in de opera heb ik samen met hem gemaakt. Jan heeft nooit toneel gestudeerd, maar van alle mensen die ik ken is hij wel degene met het grootste theatrale gevoel. Hij heeft een ongelooflijk goed gevoel en intuïtie voor een

stuk. Een enorm talent. Wij maken alles samen. Daarom was het voor mij emotioneel wel belangrijk dat we een keer samen op het podium stonden bij de Oeuvre Prijs. Daar was ik heel blij mee.

Toneel is voor mij en voor Jan meer dan alleen maar onze job waarmee we geld verdienen. Voor ons is het een van de manieren om ons te uiten in het leven, het is echt levensnoodzakelijk. Wij praten ook vaak over toneel. Soms is dat heftig. Dan wil je weleens aan het ontbijt zitten, en over niks praten. Als wij op vakantie zijn, moet er ook altijd iets voorbereid worden. Nee, comfortabel kun je ons leven niet noemen. Maar het is de enige manier waarop wij ons leven kunnen leven, toneel is een deel van ons geworden. Als je dat zou wegsnijden, dan zou er echt een arm weg zijn. Daarnaast hebben we ook wel een ander leven hoor, we doen meer dan dat. In mijn werk ben ik altijd met mensen bezig. Daarom heb ik ook af en toe de behoefte om echt op mezelf te zijn. En met Jan alleen te zijn. In de vakanties organiseren we dan ook niet iets samen met andere mensen. Nee, dan willen we samen alleen zijn. Daarin vinden we een soort rust – dat houdt het andere in evenwicht.

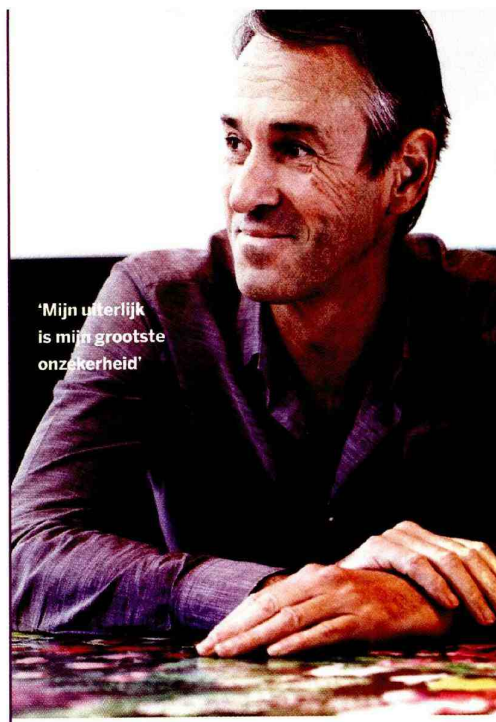
Als ik regisseur, voel ik me totaal op mijn gemak. Rustig, helemaal op mijn plek. Daar durf ik te falen, fouten te maken. Dan zeg ik drie dagen later tegen een acteur: 'Je had gelijk – er klopt niets van wat ik je gevraagd heb.' Al mijn onzekerheden geef ik daar toe. Dat is comfortabel, want ik zie ook heel veel regisseurs die gestrest zijn in het repetitie-lokaal. Dora van der Groen, 82 inmiddels en een grote Belgische actrice, heeft mij eens gezegd: 'Ivo, tussen jou en het toneel: dat is een goed huwelijk.' En zo voel ik dat ook. Als een goed huwelijk dat mij rust en vertrouwen geeft. Ik heb ook geen schrik van acteurs. Veel regisseurs zijn bang van acteurs. Dat heb ik totaal niet! Ook niet met zangers. Ik heb de grootste zangers ter wereld voor mijn neus gekregen, en ik kan geen noten lezen, maar ik heb er geen schrik van. Privé ben ik niet zo'n huiler, zo'n *bleiter* noemen ze dat op z'n Vlaams. Ik ween niet zo snel. Als ik ween, dan is het echt iets wat me diep raakt. De laatste keer dat ik gehuild heb, was tijdens een technische repetitie van

Rocco en zijn broers, tijdens een grote scène tussen Fedja van Huêt en Halina Reijn. Plot-seling begonnen zij écht te spelen. Er is een moment waarop Halina uitbarst en met wanhopige hoop haar liefde verklaart aan Fedja – en Fedja duidelijk maakt dat hij ook op haar verliefd is, maar ze toch geen relatie kunnen hebben. Dat speelden zij zó goed, ik werd er stil van – en kon alleen maar wenen. Dat overkomt mij bij het toneel bijna nooit, er zijn weinig acteurs die dat voor elkaar krijgen, maar Halina en Fedja konden dat. Zo goed was het.

Vorig jaar is mijn vader gestorven. Ja, waar leed hij niet aan? Hij heeft kankers gehad, dingen die elkaar opvolgden als in een soort lawine, een lawine waarin alles over elkaar heen holt. Ik heb gezien hoe die man zich daar ijzersterk in hield, eigenlijk nooit klaagde. Als je vroeg: 'Hoe gaat het?' zei hij: 'Goed'. Hij heeft het met een grote aristocratie gedragen. Maar als je je vader ziet sterven, dan zie je ook jezelf sterven. Daar kun je niet buiten. Dat klinkt heel egoïstisch misschien, maar dat is gewoon zo. Het verdriet dat je hebt, dat is ook voor een deel verdriet dat je over jezelf hebt, heb ik gemerkt.

Ik heb net *Kreten en gefluister* van Ingmar Bergman met Toneelgroep Amsterdam gedaan. Dat verhaal is heel simpel, het gaat over een vrouw die stervende is. Ze lijdt hel-se pijnen. Ze woont nog in het ouderlijk huis, met haar bediende, en haar twee zussen komen naar haar toe om de laatste dagen bij haar te zijn. Ik kan natuurlijk niet ontkennen dat dat ergens te maken heeft met het feit dat ik mijn vader ook gedurende zes jaar heb zien sterven. Ik wil het stuk niet over mijn vader laten gaan, dat heeft totaal geen zin. Maar het is wel wat me op dit moment bezighoudt.

Een van de grote rampen in mijn leven was ook het overlijden van Marc Meulemans, hij maakte de geluidsontwerpen voor al mijn voorstellingen. Hij kreeg een hartaanval, plots was hij er niet meer. Hij was 50, of 51. Het was iemand die samen met Jan de laatste jaren veel voorstellingen mede bepaalde. Prachtig werk leverde hij. Marc was iemand die heel erg bij mij paste. Hij werkte ook bij modeontwerpers, tijdschriften en in de popmuziek. Hij was iemand die zich overal >

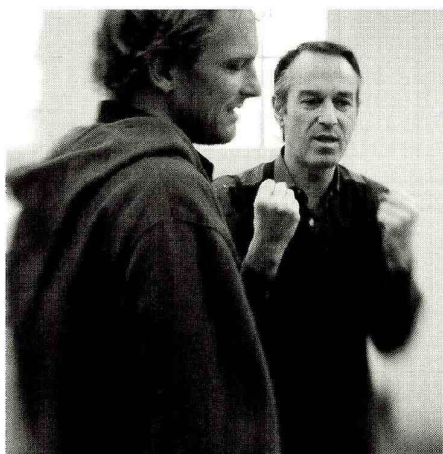

'Mijn uiterlijk is mijn grootste onzekerheid'

Ivo van Hove (1958) is sinds 2001 directeur van Toneelgroep Amsterdam. Hij begon zijn carrière in Vlaanderen met producties van eigen hand en was daar vervolgens artistiek leider van enkele gezelschappen. In 1990 kwam hij naar het Zuidelijk Toneel, waar hij tien jaar lang directeur was. Ook was hij jarenlang festivalleider van het Holland Festival. Naast zijn werk bij Toneelgroep Amsterdam voert hij ook regies bij de New York Theatre Workshop. Zijn werk is altijd eigen-zinnig en spectaculair – en vaak controversieel. Van Hove is veel gelauwerd voor zijn werk. Onlangs kreeg hij samen met zijn partner Jan Versweyveld de Oeuvre Prijs van Oost-Vlaanderen. Vijf jaar geleden werd hij door de Franse regering geridderd.

Tot en met 16 mei is Van Hoves productie *Rocco en zijn broers* nog in de Nederlandse theaters te zien.

‘Veel regisseurs hebben schrik van acteurs, ik totaal niet!’

Ivo van Hove op zijn eigen, unieke manier aan het werk met Barry Atsma (boven) en Halina Reijn (onder): ‘Zij dagen mij uit – en ik hen ook.’

thuis voelde. Een soort nomade, hij was altijd spoorloos. Dan belden we elkaar op: ‘Weet jij of waar den Marc zit?’ Gewoon een man met het hart op de juiste plek. Hem mis ik enorm – elke dag.

‘Zit-ie nou op speed?’ vragen acteurs heel vaak. Maar ik heb nog nooit drugs genomen – nog nooit! Mijn energie heeft een heel grillig vertoon. Soms slaat hij uit in het rood. Maar ik kan tijdens een vergadering mijn energie ook makkelijk op nul zetten. Dan denk ik: hier komen ze ook wel uit zonder mij. Het is niet dat ik heel de tijd op scherp sta. Ik kan mijn energie goed doseren. Hoe we nu zitten? Ergens in het middengebied. Ja, ik heb een interview, ik heb maar beperkt de tijd, en dan moet ik toch wel *deliveren*. Ik wil dan toch iets vertellen waarvan ik hoop dat het voor andere mensen ook iets oplevert, anders voel ik me katholiek schuldig. Ja, mij kun je heel gemakkelijk schuldgevoelens aanpraten. Ik heb vanochtend een vergadering afgezegd – achteraf ben ik daar heel blij mee natuurlijk – maar daar heb ik toch een hele nacht over gedubd. En dan heb ik toch een ontzettend schuldgevoel. Ik heb ook heel snel het gevoel dat ik faal. Dat het niet genoeg is, of dat ikzelf niet goed genoeg ben, weet je wel. Dát. Dat is gewoon die hele cultuur in Vlaanderen. Ik denk dat iedere Vlaming schuldgevoelens en katholicisme in zich heeft zitten, we zijn ermee opgevoed.

Ik voel me niet zo mooi. Dat heb ik nooit gehad. Mijn uiterlijk is mijn grootste onzekerheid. En ik doe er tegelijkertijd niet veel aan. Soms als ik foto's van vroeger zie, denk ik: dat was toch wel oké? Maar op het moment zelf voelde ik dat helemaal niet zo. Dus ik heb niet zo'n gigantisch zelfbewustzijn wat dat betreft.

Homosexualiteit is nooit een thema geweest in mijn leven. Ik heb ook zelden toneel gemaakt met dat thema, dat zegt al genoeg. Ja, met *Angels of America* heb ik dat nu wel gedaan, maar dat is breder dan dat. Als ik eerlijk ben, wist ik het al toen ik 11 was. Ik sta er heel gewoon in, ik heb er nooit mee gevochten – of het als een probleem gezien. Mijn omgeving wel. Voor mijn ouders is het best een schok geweest, binnen zo'n dorp. Ik voelde me eigenlijk stiekem ook wel goed in het feit dat niet iedereen mij aanvaardde. Ik vond dat wel exclusief en fantastisch, ik heb dat gekoesterd. Ik ben mijn eigen leven gaan leiden, en die gevoelens gaan volgen. Mijn ouders heb ik het gewoon verteld – en er verder nooit meer over gepraat. Ik heb hen de tijd gegeven. Maar na een tijd kwam Jan ook bij ons thuis. Dan bedoel ik niet na twee maanden, maar na twee jaar – of iets langer. Maar het is wel gebeurd. En Jan zat wel op het einde vaak alleen met mijn vader aan zijn sterfbed. Dan besprak hij met Jan: ‘Hoe is het met Ivo?’ Ja, dat was wel mooi. Dat zou jaren ervoor ondenkbaar zijn geweest.

Mijn diepste angst is dat ik een bedelaar word, iemand die op straat ligt. Ik kom vaak in andere steden, daar zie je toch veel armoede en mensen op de straat. Soms ook in Amsterdam. Voor mij is dat een beeld van gruwel, van onleefbaarheid. Dat het leven alleen maar strijd is, alleen maar overleven – en niet meer leven. Mensen die niets hebben dan de tas die ze bij zich hebben. Dat vind ik eigenlijk... onmogelijk. En ja, ik denk wel dat werken het bezweren van die angst is. Ik heb veel angsten. Ik heb nog altijd hoogtevrees – en schrik in het donker. Angst in het donker is natuurlijk angst voor dingen die je niet ziet, die je niet onder controle kunt krijgen. Maar nu ga ik de halve psycholoog uithan-

gen. De ultieme angst is natuurlijk de angst voor de dood. Doodgaan: dat wil ik gewoon niet. Punt. Ik heb mijn vader zes jaar lang gekoesterd zien worden door mijn moeder. Dat is mooi. Maar ik weet niet wat er zich in hem afspeelde, hij praatte daar niet over. Ik heb dat zo gelaten, heb niet aangedrongen. Ik vind ook dat mensen hun eigen geheimen mogen hebben. Maar de pijn die hij ongetwijfeld gehad heeft, het aftakelen: dat wens je niemand toe. Dus ook jezelf niet. Ik heb geen idee wat er ná de dood komt. Ik heb er geen enkele verbeelding bij. Ik heb de dood natuurlijk vaak geënceneerd. Ik merk dat ik hem vaak enceneer als iets hoopvol. Ik hoop natuurlijk toch dat er op het eind van de reis gouden lepeltjes zijn. Dat ik Marc Meulemans terugzie, en dat we daar lekker zo doorgaan als we hier bezig waren. Begrijp je? Dat hoop je toch.

Ik ben geen 20 meer. Tot 's ochtends zeven uur in het café hangen en om elf uur repeteren: dat kan gewoon niet meer. Ik probeer goed op mijn eten te letten en genoeg te slapen. Dat heb ik nodig om goed te werken, presteren en leven. Ik ben al bijna dertig jaar toneel aan het maken. Ik kom veel situaties in toneelstukken tegen waarvan ik denk: ja maar, dat heb ik al geregisseerd, dat heb ik al gedaan – dat weet ik allemaal al wel. Ik voel wel dat ik heftig op zoek ben naar mijn volgende projecten. Begrijp je? En natuurlijk, ik begin wel veel mensen om me heen te verliezen. Ook mensen die heel jong zijn en plotseling wegvallen, wreed genoeg. Dus ik voel dat ik in een andere schijf van het leven terecht kom. Wat dat allemaal precies betekent, dat moet ik nog meemaken. Mentaal voel ik mij heel goed. Ik ontdek voortdurend nieuwe dingen, nieuwe mensen. Het is belangrijk dat je ontmoetingen blijft hebben in je leven – dat inspireert. Ik ben geïnteresseerd in jonge mensen, maar ik heb ook vrienden van 82, bijvoorbeeld. Oude mensen kunnen mij altijd nog heel veel vertellen, en nieuw voedsel geven.

Een ambitieuze man die precies weet waar hij over vier jaar wil zijn: dat is het beeld dat rond mij hangt. Dat is een misverstand, dat is absoluut niet het geval. Toen ik acht jaar geleden bij Toneelgroep Amsterdam kwam,

zeiden mensen: ach, dat ziet hij maar als een tussenstapje, daarna gaat hij naar New York. Maar ik zei: dan kennen jullie mijn geschiedenis niet goed, want ik ben ook elf jaar bij Het Zuidelijk Toneel geweest. En daarvoor heb ik tien jaar in België gewerkt. Ja, ik ben iemand van de lange lijn – want ik geloof dat dat meer verdieping, rust en vertrouwen oplevert. En dus beter artistiek werk. Ik ben geen flirter, privé niet en zakelijk niet – ik ben iemand voor vastigheid. Ik reis graag, ben graag uithuizig, maar ik vind het vooral fijn om thuis te komen. En Toneelgroep Amsterdam, dat is voor mij mijn thuis. Ik heb een fantastisch ensemble van acteurs. Zij zijn mij heel dierbaar. Zij begrijpen mij, bekritisieren mij – maar op een goeie constructieve manier. Zij dagen mij uit – ik daag hen ook uit. Ik vind Amsterdam een heel spannende plek – ook in de wereld. Amsterdam staat nog altijd bekend als de plek van de tolerantie. Dat masker is hier al een paar jaar geleden gevallen. Het racisme dat onderhuids al lang aanwezig was, daar wordt nu openlijk over gepraat. De multiculturele wereld wordt het multiculturele drama genoemd. Dat vind ik verschrikkelijk, daar ben ik het helemaal niet mee eens. Maar Amsterdam is nog altijd een mythische stad. Die bij iedereen iets losmaakt, waar iedereen naartoe wil komen, die iets heel attractiefs, iets heel magnetisch heeft. Voor mij ook. Ik woon heel graag hier, omdat het zo'n stad van tegenstellingen is. De scherpe kantjes zijn omhoog gekomen. Die waren er altijd al – maar nu zijn de stekels naar buiten komen te staan. Ja, natuurlijk inspireren die scherpe kantjes me. Het is heel goed om in zo'n smeltkroes toneel te maken. Midden in die stad – dat is gewoon een spannende plek. Een voorstelling als *Romeinse tragedies* gaat nu de hele wereld rond. Die zou ik nergens anders gemaakt kunnen hebben dan bij Toneelgroep Amsterdam. De omstandigheden zijn hier ideaal, ik kan maken wat ik wil. Dat is echt mijn hoop voor de toekomst: toneelwerk blijven maken dat mensen ontroert, begeistert, naar de schouwburg brengt. Waarin ik totaal mezelf kan zijn – compromisloos.

Voor mij is het belangrijk dat ik extreem kan blijven. Nee, ik heb nog geen enkel plan om weg te gaan. Geen enkel!

«